

РЕТРОСПЕКТИВА НАУКОВОЇ, ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ДЕРЖАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕТРА НЕДБАЙЛА: ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЕТАПІВ

Ольга Генадіївна ДОРОТЮК,

*аспірант Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка*

Ще в студентські роки для П. О. Недбайла наукова робота в галузі теорії держави і права викликала інтерес, що зумовило набуття ним статусу асистента на кафедрі теорії держави та права одразу ж після закінчення інституту. Будучи в розквіті сил і маючи жагу до вивчення державно-правових явищ, П. Недбайло зарекомендував себе талановитим вченим (як здібний фахівець), намагався досягнути максимальну кількість знань і поділитися ними зі своїми студентами. Петро Омелянович проявив свій талант до викладацько-педагогічної діяльності, сприяв розвитку молодого покоління, підтримував наукові ініціативи студентів, допомагав становленню їх правосвідомості і правової культури. Бажання пізнавати та досліджувати дозволили вченому досягнути значних результатів, адже саме можливість займатися улюбленою справою є каталізатором для розвитку особистості.

Вищенаведені ділові якості П. О. Недбайла залишили також незабутній слід в історії Харківського юридичного інституту, куди він перевівся у 1929 р. Вдаючись до екскурсу в історію Харківського юридичного інституту, потрібно зазначити той факт, що П. О. Недбайла згадують як одного із найперспективніших науковців того часу. Крім цього, з 1929 по 1930 рік, як це записано в Особовому листку по обліку кадрів Петра Омеляновича Недбайла, останній був народним слідчим [1].

У 1939 році відбулася знатна подія - його відряджають на роботу до Львівського університету [2, с. 126]. Після приєднання західноукраїнських земель до України у 1940 р. було прийнято новий університетський статут, що мало вплив на науково-викладацьку діяльність в державі. 8 січня 1940 р. указом Президії Верховної Ради УРСР Львівському державному університету було присвоєно ім'я почесного письменника – І. Я. Франка. За радянських часів першим деканом юридичного факультету був польський професор, відомий історик права Пшемислав Домбковський, а згодом ним став і сам, на той момент доцент, Петро Омелянович Недбайло [3, с. 12].

Демобілізувавшись у званні підполковника, П. О. Недбайло повертається до наукової та викладацької роботи у Львівський університет. Після повернення з фронту П. Недбайло зосереджує свої наукові інтереси на загальнотеоретичних проблемах закону і законності. Впродовж року по завершенню плідної праці з оновлення кандидатської роботи молодий вчений, який пройшов шлях війни, успішно захистив кандидатську дисертацію у Москві, в Академії суспільних наук при ЦК КПРС на тему «Закон у соціалістичній державі» (диплом ВАК СРСР від 6 жовтня 1948 р.). Головні ідеї, що містяться в дисертації – закономірність верховенства закону в системі нормативних актів держави і підвищення ролі закону як тенденція розвитку

радянського законодавства, чітко висловлені у наукових статтях «Радянський закон у системі державно-правових актів» (1949 р.) і «Радянська соціалістична законність, її принципи і призначення» (1954 р.), визначили основи його правових поглядів на все подальше життя [4, с. 60], відіграли важливу роль у розробці загальної теорії законності. Стосовно науково-правових поглядів Петра Омеляновича Недбайла можна відзначити його відданість і послідовність ідеям.

У 50-ті роки ХХ століття Петро Недбайло розробляв загальнотеоретичні проблеми, які не були досі досліджуваними на монографічному рівні. Наукові результати розробок з часом справедливо були оцінені як вагомий внесок у розвиток теорії держави та права й юридичної науки загалом [5, с. 149]. Суттєве значення, при цьому, відіграли висновки про специфіку, структуру та види правових норм, їхнє місце і роль у системі соціальних норм класового суспільства, головні засоби та вимоги правозастосування, про об'єктивну істину у процесі застосування норм права, способи й види тлумачення та ін. Така особлива увага, що приділялася науковцем правовим нормам є обґрунтованою, адже норми права є основними структурними елементами правової системи, а тому, проведення дослідження щодо виявлення сутності та юридичної природи останніх сприяло глибшому розумінню права у цілому.

Особливе ставлення до правового надбання науковця проявляють в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та шанують його неоціненний науковий внесок. Цей період життя вченого варто віднести до ведення активної громадської та науково-правової діяльності, адже отримати значну посаду в одному з найбільш престижних університетів не лише Української РСР, але всього СРСР безумовно не є можливим без визнання попередніх досягнень теоретика та громадського діяча. Ця подія була цілком справедливою та передбачуваною, оскільки навчальні заклади СРСР, зокрема, такий видатний з них, як Київський університет бажали мати в своєму кадровому складі найбільш видатних науковців усіх галузей знань, особливо галузі права, з метою забезпечення максимально ефективної викладацької роботи і створення умов для навчання й виховання майбутньої генерації висококваліфікованих юристів-практиків та теоретиків.

Чимала заслуга Петра Омеляновича – це обґрунтування зростання значення норм права в розвитку суспільства, об'єктивної потреби вдосконалення механізму правового регулювання, і в тому числі, максимального використання таких властивостей юридичних норм, як їхня формальна визначеність, чіткість і ясність приписів [6, с. 105, 163-164; 7, с. 7]. Вчений зумів не лише виявити ключові проблеми правової науки, але й обґрунтувати шляхи подолання цих проблем. Тодішня система правових норм ґрунтувалася на ідеалах, серед яких одним із ключових був високий рівень взаємоповаги між громадянами та між державою і суспільством, за рахунок чого зростав рівень правосвідомості населення.

У 60-тих роках ці ідеї набувають розвитку, коли в науковій літературі було досить поширене положення про звуження сфери правового регулювання і активне витіснення юридичних норм моральними і т.д. Варто підкреслити, що праці Петра Недбайла об'єктивно сприяли подоланню відомого правового нігілізму (виховання культури, правосвідомості, тощо),

зміцненню законності, орієнтували на поглиблене дослідження специфічних закономірностей правової форми регулювання суспільних відносин.

60-70-ті роки були найбільш плідними у становленні П. О. Недбайла як вченого-теоретика. В цей час П. О. Недбайло починає розробку циклу таких наукознавчих питань: предмет та призначення юридичної науки, її методології, предмет теорії держави і права, методологічне значення теорії держави та права, співвідношення діалектики і спеціально наукових методів у правознавстві. Як результат цих багатолітніх досліджень стала робота «Введение в общую теорию государства и права» (1971 р.), яка була перекладена на німецьку мову і видана у Берліні та Кельні.

Таким чином, П. Недбайло відзначився як один із найбільш активних науковців Київського університету, який представляв університетську науку, як автор, який не уникав актуальних правових проблем, а навпаки – в першочерговому порядку брався за них як ініціативний дослідник і результативний педагог та науковий наставник.

Отже, на підставі аналізу наукової, педагогічної та державної діяльності Петра Омеляновича Недбайла виділяємо такі етапи:

1) Перший етап - початковий етап становлення науково-правового світогляду (охоплює часові межі – 1929-1939 рр.) – характеризується тим, що на даному етапі в П. Недбайла було сформовано бачення того, яким є значення права та законодавства для суспільства. Наприкінці зазначеного періоду П. Недбайло проявив себе як талановитий та перспективний вчений, який демонстрував успіхи у викладацько-педагогічній діяльності;

2) Другий етап - формування Петра Омеляновича Недбайла, як науковця (1939-1959 рр.) – на початку даного етапу П. О. Недбайло отримав роботу у Львівському університеті, якому присвятив не один десяток років свого життя, у тому числі займаючи посаду декана юридичного факультету. Цей період позитивно відобразився на ефективності забезпечення студентів знаннями та практичними навичками, а також на вихованні нового покоління молодих науковців;

3) Третій етап - зрілість Петра Омеляновича Недбайла, як вченого-правника (починаючи з 1959 року) – даний етап пов'язаний із переїздом науковця до Києва, де П.О. Недбайло приступив до обов'язків завідувача кафедрою теорії і історії держави і права Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, і йому було присвоєно ступінь професора.

Список використаних джерел:

1. Архів Президії НАН України. Особова справа члена-кореспондента АН УРСР Петра Омеляновича Недбайла, арк. 2, 55.
2. Биография П. Е. Недбайло. *Правоведение*. 1967. № 4. С. 126-127.
3. Тищик Б. Й. З історії Львівського університету і юридичного факультету. *Vivat Justitia Міжнародний студентський науково-юридичний альманах*. Вип 1. 2002. С. 8-13.
4. Назаренко Є. В. П. О. Недбайло – вчений, педагог, громадський діяч. *Вестник Киевского университета. Юридические науки*. Вып. 18. С. 60-64.
5. Витрук Н. В., Рабинович П. М. Петр Емельянович Недбайло, 1907 – 1974. *Правоведение*. 1987. № 3. С. 74 – 79
6. Недбайло П. Е. Советские социалистические правовые нормы. Львов. 1959 г. 169 с.
7. Рабинович П. Пам'яті вчителя (до 100-річчя від Дня народження професора Петра Омеляновича Недбайла). *Вісник Львівського університету*. 2007. Випуск 44. С. 3-10